

МЕТОДИ ОБЛІКУ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розроблення нових методів амортизації, що дають змогу швидко повернути авансові засоби, а отже, накопичити необхідну суму для здійснення капітальних вкладень, є важливою умовою стабілізації економіки в умовах багаторазового подорожчання цін об'єктів будівництва й устаткування, зумовленого інфляцією, яка характерна для теперішнього етапу становлення ринкових відносин.

Думки вчених з питань нарахування амортизації розділилися. Одні вважають, що втрата вартості майна прямо пропорційно залежить від часу його використання, тому, як наслідок, загально-вживаним є метод рівномірного списання. Інші стверджують, що вартість знижується безупинно, тож списання має відбуватися в незмінному відсотку з залишкової вартості майна (прогресивно-спадне погашення). Представники третьої групи виходять з того, що зношування з часом прогресивно збільшується. Вплив морального зносу при цьому тим сильніше, чим «старше» майно. Звідси виводиться метод погашення — пропорційно квадрату строку служби. Існує ще одна своєрідна течія, відповідно до якої погашення встановлюється залежно від економічної кон'юнктури, яка зростає одночасно зі збільшенням випуску продукції. На практиці це призводить до результату, який відповідає системі прогресивного погашення. Водночас метод, який ураховує економічну кон'юнктуру, стоїть за задумом найближче до методу, при якому амортизація ставиться в залежність від кінцевих результатів діяльності підприємства.

Аналізуючи проблему нарахування амортизації доцільно окремо проаналізувати західну і вітчизняну практику, виявити тенденції, що намітилися, і сформулювати відповідні пропозиції.

У наш час найпоширенішими методами нарахування є:

- 1) рівномірний:
  - прямолінійний;
  - пропорційний;
- 2) залежно від виконаної роботи (наприклад, на 1000 кілометрів пробігу);
- 3) методи прискореної амортизації:

- за подвоєною нормою для активної частини основних засобів окремих галузей промисловості;
- шляхом додаткового списання — до 50% початкової вартості в перший рік експлуатації;
- індексація амортизаційних відрахувань.

Рівномірні методи нарахування амортизації є досить простими, при цьому виключають різкі коливання собівартості продукції та забезпечують повне списання вартості основних засобів на виготовлений продукт. Проте вони не вирішують проблему фінансового забезпечення відтворення основних засобів в умовах значних темпів інфляції. Тому необхідні інші підходи до нарахування амортизації, що відповідає реальним економічним умовам. За прикладом можна звернутись до практики вдосконалення методів амортизації в США.

Так, у США на початку 80-х років з метою стимулювання НТП стали широко вживати непрямі заходи, спрямовані на підвищення ефективності ринкових важелів регулювання: податкові й амортизаційні пільги. Упровадження нових прискорених норм (для будинків і споруд — 10 років, для машин і устаткування — 5 років, автомобілів і приладів для наукових досліджень — 3 роки) амортизації в 1981 р. зумовило створення додаткових стимулів для розширення інвестицій компаній і підвищення продуктивності праці. Водночас короткі терміни амортизаційних списань відбивають об'єктивний процес різкого прискорення темпів морального зносу елементів основного капіталу, що пов'язано з процесом автоматизації і роботизації виробництва. У цьому зв'язку в методах амортизації відбувся перехід до принципу різко нерівномірного списання, коли в перші роки списується найбільша частка вартості основних засобів (у визначених випадках відбувається одноразове списання вартості устаткування на початку його терміну служби). Результатом зазначених податково-амортизаційних заходів стало різке наростання темпів зростання капітальних вкладень американських корпорацій. Вони перевищили темпи економічного зростання в країні (зокрема, темпи зростання капітальних укладень у 1984 р. становили 15,4%, а валового національного продукту — 5,9%). При цьому найвищі темпи були характерні для капітальних витрат на наукомістке устаткування.

Амортизаційні пільги 80-х років разом з іншими урядовими заходами щодо структурної перебудови економіки США сприяли активізації процесу відновлення основних фондів країни, причому особливо інтенсивно він відбувався в обробній промисловості.

Методи прискореної амортизації, крім США, з певними модифікаціями набули також поширення у Франції, Німеччині, Японії, Канаді, Бельгії, Швеції та інших країнах.

Відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, щоб забезпечити порівняльність результатів діяльності, підприємства мають послідовно використовувати обраний метод амортизації безвідносно до рівня прибутковості підприємства і податкових умов. Застосування прискорених методів амортизації, як і використання рівномірного списання, зумовлюється конкурентною боротьбою, загрозою знецінення основного капіталу в результаті його морального зносу, що породжує прагнення підприємця скоріше створити амортизаційний фонд для страхування від впливу ринкової кон'юнктури. На скорочення амортизаційних термінів, крім науково-технічного прогресу, великий вплив мають і темпи інфляції, урахування впливу яких особливо важливе для України, у зв'язку з різким стрибком цін на товари і послуги. Проте прискорені методи амортизації пов'язані і з негативними моментами, зокрема: а) для держави, тому що прискорена амортизація в роки високої ділової активності дає змогу підприємцю приховувати свої зрослі прибутки шляхом їх списання в амортизаційний фонд, уникаючи сплати високих податків; б) для покупця, тому що підвищена амортизація спричиняє різкі коливання собівартості продукції, а відповідно і коливання цін на них.

Найвідомішими методами прискореної амортизації є такі методи:

- 1) залишку, що зменшується;
- 2) суми чисел, або кумулятивний;
- 3) багатократний рівномірний;
- 4) бухгалтерського обліку;
- 5) нарахування амортизації за відновлювальною вартістю;
- 6) ануїтету, або складних відсотків;
- 7) системи меж;
- 8) початкової знижки, або знижки на капіталовкладення;
- 9) єдиної комбінованої норми амортизації;
- 10) виділеної частки прибутку;
- 11) робочих годин;
- 12) амортизаційного фонду або фонду погашення;
- 13) нарахування амортизації через страхові товариства;
- 14) груповий метод нарахування зносу;
- 15) одиниці обліку.

Одним з найпоширеніших методів прискореної амортизації є метод залишку, що зменшується, або регресивний метод. Він припускає, що очікувані вигоди можуть бути великими в перші роки загального терміну служби активу і меншими в останні. Це відбувається через те, що з роками експлуатаційні витрати збільшуються, або у зв'язку зі зростаючою можливістю використання кращого за продуктивністю устаткування. Тому при придбанні активу враховується можливість більшої економічної ефективності його використання в ранніх періодах у порівнянні з пізнішими, а значить, і метод нарахування зносу має відбивати це. Такі обґрунтування ведуть до застосування прискореного методу, за допомогою якого велика частина вартості списується на витрати в перші роки експлуатації.

Відповідно до методу залишку, що зменшується, щорічний знос визначається за допомогою відповідного відсотка, застосовуваного до чистої балансової вартості активу на початок цього року. Чиста балансова вартість активу у визначений момент являє собою початкову вартість за вирахуванням суми зносу, яка виникла на цей час. Норма залишку, що зменшується — це відсоток від норми рівномірного зносу.

В умовах ринкових відносин роль загальнодержавного регулювання амортизаційної політики має бути як і раніше значною. Держава зобов'язана забезпечити відповідну законодавчу базу і зберегти у своїх руках контроль за правильністю визначення прибутку для оподаткування. Проте залежно від специфіки роботи кожного підприємства, поставлених цілей і розв'язуваних завдань суб'єктам господарювання необхідно дати можливість вибору тих методів амортизації, які б ураховували їхні індивідуальні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Безуглий А.* Про вилучення частини амортизаційних відрахувань та використання потужностей підприємств // *Економіка України.* — 2000. — № 1. — С. 34—40.

2. *Кравченко И. А.* Роль налоговых льгот в стимулировании НТП в США // *Государственное финансирование НТП в развитых капиталистических стран.* — М.: Финансы и статистика, 1989. — С. 359.

3. *Хмельевський Є.* Амортизаційна політика й оновлення промислововиробничих основних фондів // *Економіка України.* — 1999. — № 3. — С. 41—47.